

Doporučení pro výběr a spolupráci s externími realizátory programů primární prevence

Prevence SPJ je mladým odvětvím. Velká část aktivit a snah má dosud průkopnický ráz a dynamicky se vyvíjí. Preventivní programy se zaměřují na stále mladší věkové a specifické skupiny, mění se formy práce i její obsah. Komponované, informačně zábavné pořady o drogách pro kino plné mládeže všeho věku nahrazují cyklicky navazující vícehodinové programy se snahou mapovat a ovlivňovat postoje, hodnoty a vztahy dětí v menší sociální skupině, nejčastěji ve školní třídě.

Primární prevence v čase pokročila, roste a je zdravější. Podobně jako odrůstající teenager je jednou podceňována, jindy je centrem pozornosti a hodně se od ní čeká. Možná víc, než nám jako dospělá nabídne.

Dobře připravený program nejspíš odkryje skryté nebo potenciální hrozby, nedostatky, či anomálie, dovede ukázat jádro problému i směr a způsob, kterým s ním lze pracovat. Přestože případy, kdy se potíže vyřeší jednorázovou intervencí „člověka z venku“, jsou spíše výjimečné a tíha realizace navrženého řešení obvykle leží z větší části na škole, jasná konkretizace problému, nástrojů a kompetencí, jako i zázemí spolupráce, či možnost vidět situaci s odstupem mohou být pro práci učitele i pro kvalitu klimatu ve škole velmi přínosné. Je proto velmi důležité, aby školy dovedly dobrou organizaci vybrat. Otázkou je, co by měl metodik prevence, nebo jiný zástupce školy s poskytovatelem služby primární prevence na počátku kontaktu podniknout.

Jak vybrat správného realizátora

Co prověřit, je-li škole nabízen preventivní program:

1. zda poskytovatel služby nabízí program, který je pro školu skutečně vhodný, prospěšný a je v souladu se školní preventivní strategií
2. zda spolupráci s daným subjektem doporučuje okresní metodik preventivních aktivit
3. zda má poskytovatel služby pro činnost, kterou škola nabízí, akreditaci MŠMT
4. jak je služba financována (obdržel-li poskytovatel služby na nabízený program dotace, je pravděpodobné, že je projekt kvalitní)
5. jaké má daný subjekt renomé, jaké jsou zkušenosti a spokojenost předchozích uživatelů, čeho se vyvarovat a na co dát pozor.

Co podniknout, když škola poskytovatele preventivního programu sama hledá:

- v souladu s cíli školní preventivní strategie konkretizovat oblasti, kde škola potřebuje externí pomoc
- konzultovat zájem s okresním, příp. krajským metodikem prevence (doporučí vhodného partnera, popř. alternativu)
- hledat pomoc a doporučení v jiných školách, odborných organizacích, na Internetu apod.

**Před zahájením spolupráce je důležité sladit vzájemná očekávání
a dohodnout podmínky.**

Co a proč předem dohodnout

Co	Proč
Očekávání školy	<ul style="list-style-type: none"> - jsou-li očekávání školy jasně a konkrétně specifikována, snižuje se riziko nedorozumění, či pozdějšího zklamání - realizované programy mohou lépe prolnout cíli školní strategie
Cíl aktivity	<ul style="list-style-type: none"> - je-li stanoven konkrétní cíl, dá se výstup aktivity měřit, nebo alespoň subjektivně sledovat její dopad - snáze se na projekt navazuje v jednotlivých vyučovacích hodinách
Cílová skupina	<ul style="list-style-type: none"> - čím konkrétněji je cílová skupina definována, tím přesněji je možné program přizpůsobit jejím potřebám - důležitým tématem diskuse jsou odpovědi na otázky: "Je program vhodný pro celou třídu?", „Chceme realizovat dlouhodobou prevenci od nižších ročníků, nebo řešit aktuální problémy v ročnících vyšších?“ atp.
Forma programu	Je dobré znát alespoň rámcově formy, jakých poskytovatel služby při realizaci programu užívá (frontální, interaktivní, sebezkušenostní ...)
Obsah programu	Důležitou informací je, v jaké míře se program zaměřuje na předávání informací, ovlivňování postojů, či na získávání dovedností, bez této znalosti by mohli učitelé ve svých vlastních hodinách navazovat na program jen slepě
Časový plán, délka a perioda	Zejména pro vícehodinové aktivity realizované v periodách je výhodné domluvit časový harmonogram s předstihem, včasné plánování je pohodlnější a snižuje riziko napětí a konfliktů s vyučujícími, kterým program nečekaně zasáhne do rozvrhu
Výstupy a jejich forma	<ul style="list-style-type: none"> - jasně strukturované výstupy mohou usnadnit další práci se třídou a zviditelňují výsledky práce poskytovatele služeb - předimenzované administrativní požadavky mohou naopak spolupráci znesnadnit - je možné předem dohodnout způsob kontroly, či převzetí práce
Návaznost programu	<ul style="list-style-type: none"> - návaznost programů a dlouhodobé působení jsou podmínkou kvalitní prevence, proto je výhodné znát dopředu možnosti další spolupráce a vědět o existenci subjektů, které ji mohou naplnit
Závazky ze strany školy	<ul style="list-style-type: none"> - splnění materiálových, prostorových, případně dalších specifických požadavků - pověření kontaktního pracovníka pro zajištění optimálního průběhu realizovaných aktivit - předání informací učitelskému sboru dohodnutým způsobem - předání informací rodičům, v případě potřeby vyžádat písemný souhlas k účasti dětí na plánovaných aktivitách
Další	<ul style="list-style-type: none"> - další specifické podmínky a požadavky (např. zapojení vyučujícího do aktivity, atd.) - smlouva, dohoda, nebo jiná forma záznamu o formě, charakteru, nebo dalších podmínkách spolupráce, atd.

Setkání s novým preventivním programem může být pro školu velkou příležitostí. Aby byl potenciál využit, je důležité věnovat pozornost a péči komunikaci s lektory, kteří program realizují. I u dlouhodobých cyklických programů se někdy stává, že lektori provedou svoji práci a opustí školu, aniž se jim podaří setkat se s učitelem pověřeným koordinací programu nebo s třídním učitelem.

Je-li program zaměřen na předávání informací a žáci jsou například seznamováni s legislativou ve vztahu k drogové problematice, neznamená nepřítomnost kontaktního pracovníka žádnou tragédii, ale i tak je to malá promarněná šance. Oblast nelegálních návykových látek je pro část učitelů stále nedostatečně zpracované téma, navíc bezprostřední informace o tom, jak děti reagovaly či, do jaké míry lze předpokládat jejich zkušenost v oblasti zneužívání omamných nelegálních látek, mohou být cenné.

Je-li program zaměřen na nácvik chování, může mít nepřítomnost kontaktního pracovníka i kontraproduktivní dopad. Děti se například po nácviku asertivních dovedností zachovávají asertivně vůči učiteli a ten si chování vyloží jako provokaci. Informovanost koordinátora programu asi sice rozladěného učitele neuklidní, ale může užitečnost programu obhájit.

Obdobně, je-li setkání věnováno vztahům ve třídě, bývá zpravidla provázeno bouřlivými projevy emocí. Končí-li program například po třetí vyučovací hodině, učitelé si pochopitelně stěžují, že se ve třídě špatně učí a požadují jeho ukončení, protože ho považují za nesmyslný. I proto je žádoucí, aby učitel aktivity prožil se třídou. Z odstupů může sledovat reakce žáků, mechanismy jejich vztahů, účinnost či planost rozličných postupů a metod, nebo sledovat jiný konkrétní jev, který potřebuje poznat, či ovlivnit. Je-li program úspěšný, může společný zážitek učitele se třídou sblížit a významně pomoci zkvalitnění vzájemného vztahu. V případě, že se úspěch nedostaví, má vyučující alespoň možnost poznat, že externí specialisté „jsou taky jenom lidi“ a skutečnost, že mu dělá potíže udržet ve třídě pořádek nevypovídá o jeho neschopnosti, ale spíš o potřebě „něco víc se třídou dělat“.

Návaznost programu primární prevence

Návaznost programu je třeba promýšlet již při tvorbě školní preventivní strategie a prodiskutovat na samém začátku spolupráce s poskytovatelem služby.

Dle teorie se prevence stává účinnou, dojdou-li naplnění tři podmínky: CÍLENOST, tedy zaměření na konkrétní problém v konkrétní skupině, KOMPLEXNOST, neboli dostatečná košatost, která svým záběrem osloví co nejširší spektrum dětí s potenciálem sociálně patologického chování a DLOUHODOBOST, neboli vytrvalé působení.

Provádí-li škola ve spolupráci s externisty prevenci cíleně, zbývá naplnit další dvě podmínky. V situaci, kdy můžeme být mnohdy rádi za jediné zařízení schopné realizovat služby specifické prevence na úrovni celého okresu, je zřejmé, že má-li prevence fungovat, neobejde se bez spolupráce s poradenskými pracovišti, která mohou nabídku služeb zpestřit, ale zejména bez aktivního zapojení pedagogického sboru. „Druzí mi nepomůžou, tak si musím pomoci sama“- heslo oblíbené učitelky působící na problémové střední škole přes dávku sebezáchovného cynismu vtípně vystihuje podstatu situace tak, jak ji vnímám. Tato Paní učitelka dovede mezi učiteli postupně vytvářet takové podmínky a klima, že se externisté a jejich služby stávají tím, čím mají být nejvíce: pozorovateli, zprostředkovateli a realizátory vybraných úkolů.

V době, kdy jsou učitelé hnáni z jednoho nadbytečného úkolu k druhému, v atmosféře poznamenané nespokojeností z výše mezd a z narůstající administrativy, může vzniknout dojem, že pro další povinnost není ani kapacita, ani místo. Dobrým příslibem budiž zkušenost, že ve školách, kde je prevence pěstována dlouhodobě, ubývá napětí a práce pedagoga se stává příjemnější.